

УДК 910.27 (477.54)

К.В. Шпурік

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ КАРТОГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ ПРИ РОЗРОБЦІ АТЛАСУ ПРИРОДНОЇ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто основні вимоги до оформлення картографічних творів природної та історико-культурної спадщини. На прикладі атласу «Природна та історико-культурна спадщина Харківської області» показано застосування прийомів картографічного дизайну. Виявлено особливості застосування графічних редакторів при розробці дизайну карт спадщини.

Ключові слова: картографування природної та історико-культурної спадщини, картографічний дизайн, тематичне картографування.

К. Shpurik

CARTOGRAPHICAL DESIGN FEATURES IN CREATION OF ATLAS OF NATURAL, HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE OF KHARKIV REGION

Basic requirements for the design of cartographic products of natural, historical and cultural heritage are examined in the article. Methods of cartographic design are used on the basis of the atlas «Natural, historical and cultural heritage of the Kharkiv region». Graphical editors' features have been defined when used in designing of heritage maps.

Keywords: mapping of natural, historical and cultural heritage, cartographical design, thematic mapping.

Е.В. Шпурік

ОСОБЕННОСТИ КАРТОГРАФИЧЕСКОГО ДИЗАЙНА ПРИ РАЗРАБОТКЕ АТЛАСА ПРИРОДНОГО И ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ ХАРЬКОВСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье рассмотрены основные требования к оформлению картографических произведений природного и историко-культурного наследия. На примере атласа «Природное и историко-культурное наследие Харьковской области» показано использование приемов картографического дизайна. Выявлены особенности применения графических редакторов при разработке дизайна карт наследия.

Ключевые слова: картографирование природного и историко-культурного наследия, картографический дизайн, тематическое картографирование.

Вступ. Процес оформлення картографічного твору неможливий без художнього проектування його зовнішнього вигляду. Правила побудови систем картографічних знаків, а також естетичне оформлення картографічних творів визначають їх загальний вигляд. Сучасне програмне забезпечення дозволяє втілювати будь-які дизайнерські рішення, що супроводжуються їх якісним поліграфічним відтворенням. Гарний зовнішній вигляд та сучасний дизайн отримують в результаті гармонійного поєднання форми, кольору та вдалої компоновки. Проте не завжди доцільно застосовувати сміливі дизайнерські рішення, бо на їх вибір впливають вид, тематика, призначення і характер використання картографічного твору.

Вихідні передумови. У картографії накопичений великий досвід дослідження теоретичних положень художнього проектування карт і атласів. Важливе значення для оформлення карт мають роботи А.А. Лютого [3], А.В. Востокової [1, 2]. Сучасні технологічні можливості дають змогу картографам поєднати точність і змістовність картографічного

твору із наочністю та високою художністю. Проте при широких можливостях застосування графічних редакторів не можна нехтувати традиційними правилами оформлення, прийнятими в картографії. Розвиток тематичного і комплексного картографування сприяв формуванню прийомів та методів зображення. На протязі багатьох років картографи розглядали питання наочності у сприйнятті образотворчих засобів, але зазвичай ними застосовувалися прийнятні ще за радянських часів простота та чіткість в оформленні.

Перш за все дизайн та комп'ютерні технології широко застосовуються при створенні карт туристичної тематики. Це обумовлено тим, що такі карти користуються великим попитом серед користувачів, вони є путівниками та довідковим матеріалом під час подорожей. Картографічні твори природної та історико-культурної спадщини (ПІКС), так само як і туристичні, неможливо уявити без художнього дизайну, тому найефективнішим у їх оформленні є використання можливостей графічних редакторів.

Метою статті є висвітлення основних положень картографічного дизайну, рекомендованих при розробці атласу природної та історико-культурної спадщини.

Вклад основного матеріалу. Картографічні твори природної та історико-культурної спадщини як продукція не тільки масового попиту, але і середня візитка місцевості, вимагають специфічного підходу до їх оформлення. На кафедрі фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна розроблено атлас «Природна та історико-культурна спадщина Харківської області», під час створення якого застосовувалися сучасні прийоми та методи картографічного дизайну.

При розробці дизайну враховувалось призначення атласу природної та історико-культурної спадщини. Перш за все, атлас дає змогу всебічно і комплексно вивчити спадщину Харківської області як об'єкт туристично-краєзнавчих досліджень. Карти атласу розраховані на дослідження просторової диференціації ПІКС в умовах соціально-економічного розвитку регіону, вони також можуть стати зручним інструментом для прийняття рішень регіональними органами влади, помічниками у просвітницькій роботі. Карти атласу мають на меті стати найбільш адекватною формою передачі системної інформації про регіональні й районні ланки природних та історико-культурних територій, об'єктів і комплексів Харківської області, сприяють процесам передачі природних та історико-культурних цінностей майбутнім поколінням.

Найбільш логічним є використання об'єктів спадщини як туристичних, тому оформлення атласу

має бути привабливим для користувачів і відповідати положенню, що спадщина є брендом місцевості. Користувачі можуть швидко отримати наочну інформацію про спадщину Харківської області, спланувати екскурсії, дізнатися про природу, історію, господарство і культурне життя області.

Одним із напрямів використання атласу є забезпечення роботи дитячих туристичних організацій: станцій юних туристів, туристських і краєзнавчих гуртків та інших організацій. Використання атласу у навчальному процесі значно розширить кругозір учнів, зацікавить їх при вивченні географії своєї місцевості, сприятиме розвитку туристичної і краєзнавчої роботи у школі.

Атлас представляє собою цілісний твір, і це повинно відбиватися на оформленні його складових частин. Внутрішня єдність атласу досягається відповідним оформленням карт однієї тематики усередині розділу, окремих тематичних розділів атласу, а також його загального вигляду. Тому при розробці проекту оформлення атласу враховувались естетична сторона (виразність твору) та змістовна частина (зручність спільного використання карт різних розділів).

Щоб досягти єдності зовнішнього оформлення та змісту атласу застосовувалися такі прийоми:

- ідентичність елементів, що присутні на кожному аркуші атласу (шрифт, фон, рамка, нумерація сторінок, назва карти, компоновка тощо);
- уніфікованість умовних позначень;
- єдність в оформленні ілюстрацій;
- дотримання масштабного ряду.

Під час розробки змісту й оформлення атласу «Природна та історико-культурна спадщина

Харківської області» в якості основної програми використувався графічний редактор Adobe Illustrator. Дана програма дозволяє створити унікальні умовні позначення та дизайн картографічного твору в цілому, бо містить широкий набір інструментів та спецефектів, велику бібліотеку шрифтів та рамок, можливості управління текстом, кольором та зображеннями.

У процесі роботи над дизайном атласу вирішувались задачі:

- розробка дизайну зовнішнього вигляду картографічного твору;

Рис. 1. Титульний аркуш атласу «Природна та історико-культурна спадщина Харківської області»

- вибір зображувальних засобів та художніх прийомів;
- можливості використання технологій комп'ютерного дизайну при створенні атласу.

Розробка дизайну зовнішнього вигляду атласу містить обґрунтування обраного загального стилю твору: кольорової гама, шрифту, створення макету титульного аркуша атласу.

Титульний аркуш атласу має яскраве художнє оформлення, яке відповідає його тематиці і підкреслює територію картографування (рис.1). Сворідну смислову роль несуть наявні на обкладинці герб Харківської області і фотоілюстрації пам'яток спадщини. Атлас розрахований на роботу з ним на невеликій відстані (30-40 см), що вплинуло на обраний формат аркушів (А4), масштаб карт, розмір шрифту та ілюстрацій.

Велике значення для загального оформлення атласу мають розмір та конфігурація території, що картографується - область, адміністративні райони, місто Харків. Залежно від переважаючої протяжності території (захід-схід, північ-південь) застосовувалась різна орієнтація сторінок: альбомна та книжна.

Компоновка аркушів є невід'ємною частиною композиційного рішення при створенні атласу, що забезпечує оптимальне розміщення основної карти та інших складових частин атласу й урахував

естетичну сторону майбутнього картографічного твору. Основними підходами при компоюванні атласу «Природна та історико-культурна спадщина Харківської області» були:

- раціональне використання площі аркушів атласу: центральна частина відведена під основну карту, що займає $\approx 70\%$ усього аркуша; уникнення вільних місць та заповнення їх ілюстраціями і текстовими матеріалами; розміщення легенди у нижньому правому куті аркушу;
- уникнення недопустимого з естетичної точки зору розташування додаткових і допоміжних елементів карти («східців», «колодязів», «повітря» тощо) та інших правил компоновки картографічних творів [4].

Дотримання цих правил у поєднанні з якістю зображення, застосуванням наочних умовних знаків, шрифтів, ілюстрацій та інших художніх засобів, у результаті призводить до позитивного сприйняття картографічного твору.

Не випадковою обрана декоративна рамка аркушів атласу, основні елементи якої можна вважати характерними для старовинних карт (рис.2). Саме старовинні карти відрізнялися вишуканістю оформлення, наявністю художніх шрифтів, орнаментів та візерунків.

Шрифтове оформлення карт атласу обрано з урахуванням основних вимог до картографічних

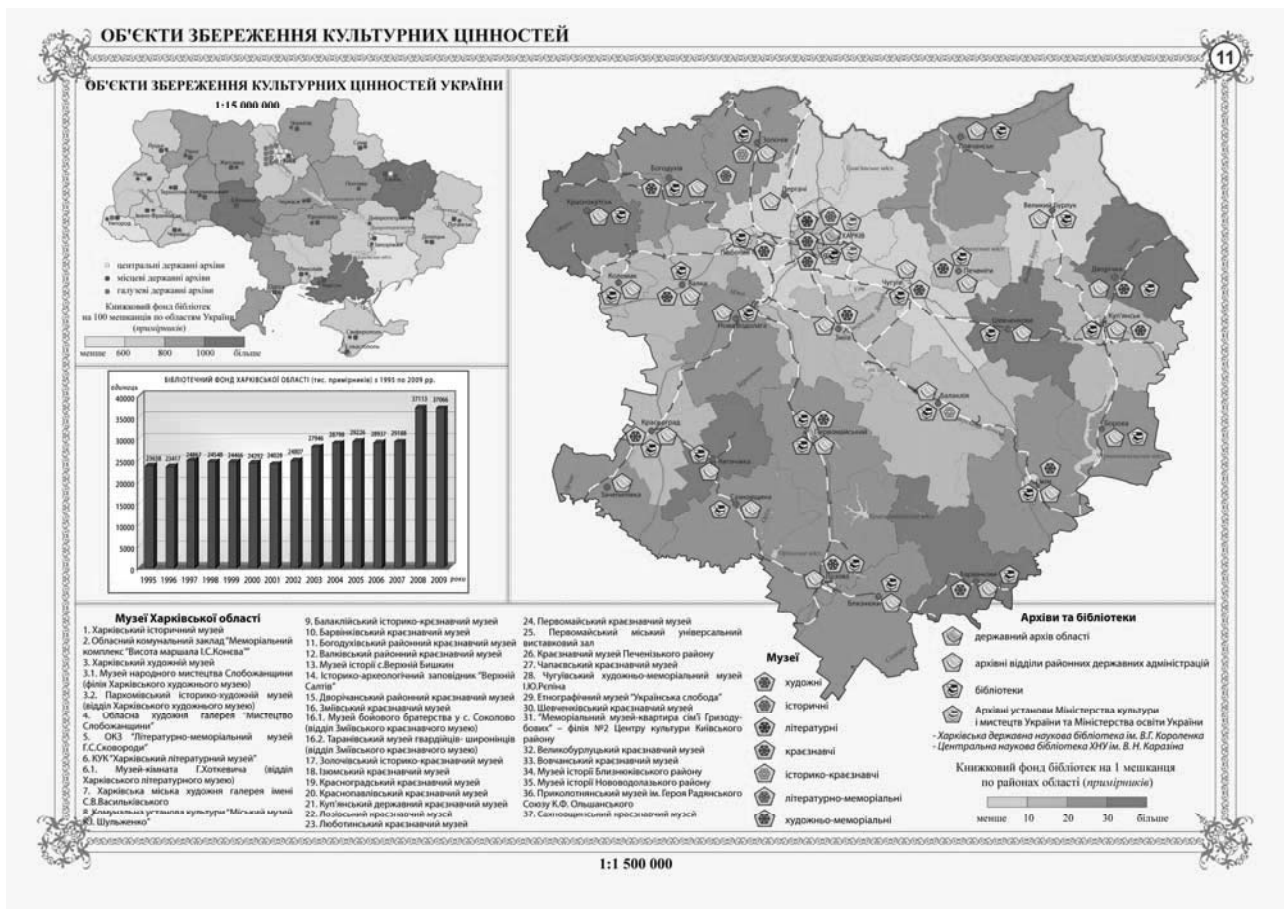

Рис.2. Карта атласу «Об'єкти збереження культурних цінностей» (масштаб зменшено)

шрифтів, а проектування умовних позначень — з урахуванням наочності, асоціативності, простоти і легкості в читанні.

Отже, можна виділити такі особливості дизайну при картографуванні природної та історико-культурної спадщини: нестандартність, вишуканість, односторонність та оригінальність.

Висновки. Картографічне відображення об'єктів спадщини має на меті декілька завдань: показати унікальність природи, в якій існує суспільство; виділити природні об'єкти, які необхідно картографувати; залишити майбутньому поколінню інформацію про те, які природні об'єкти існували, яке місце вони займали у суспільстві, наскільки раціонально використовувались; пропаганда спадщини. Вирішення

цих завдань неможливе без правильного підходу до оформлення картографічних творів природної та історико-культурної спадщини, тому були розроблені принципи дизайну та встановлені основні вимоги до дизайнерських рішень. Серед основних вимог до оформлення картографічних творів ПКС: ефективний картографічний дизайн, яскравість, вишуканість та велика кількість ілюстрацій.

Результати дослідження планується представити у наукових публікаціях.

**Рецензент – кандидат географічних наук,
доцент А.М. Байназаров**

Література:

1. Востокова А.В. Оформление карт / А.В. Востокова. — М.: МГУ, 1985. — 200 с.
2. Востокова А.В. Оформление карт. Компьютерный дизайн: Учеб. / А.В. Востокова, С.М. Кошель, Л.А. Ушакова; под ред. А.В. Востоковой. — М.: Аспект Пресс, 2002. — 288 с.
3. Лютый А.А. Язык карты / А.А. Лютый. — М.: Знание, 1981. — 48 с.
4. Пересадько В.А. Картографічне забезпечення екологічних досліджень і охорони природи: Монограф. / В.А. Пересадько. — Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. — 242 с.

УДК 551.5 : 634.8.03/.05 (477.54)

Б.О. Шуліка, О.О. Жемеров

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ФАЗИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДУ В КОНТЕКСТІ ТИПІВ ПОГОДИ СЕЛИЩА ВИСОКИЙ

У статті проаналізовано результати безперервних фенологічних спостережень за розвитком винограду в селищі Високий у 1994-2013 рр. Доведено можливість успішного вирощування винограду в Харківському регіоні. Визначено важливість агрокліматичних і фенологічних спостережень для вирощування теплолюбних культур. На основі багаторічних спостережень показано вплив типів погоди та особливостей мікроклімату селища Високий на розвиток винограду.

Ключові слова: фенологічні спостереження, виноград, типи погодних комплексів.

B. Shulika, A. Zhemerov

PHASES OF GRAPES' GROWTH IN THE CONTEXT OF WEATHER TYPES IN VILLAGE VYSOKYI

The results of continuous phenological observations of the grapes' growth in the village Vysokyi during 1994-2013 have been analyzed in the article. The opportunity to successfully grow grapes in Kharkiv region has been proved. The importance of agro climatic and phenological observations for growing of heat-loving crops was determined. On the basis of long-term observations the impact of weather types and features of microclimate in village Vysokyi on grapes' growth has been shown.

Keywords: phenological observations, grapes, types of weather complexes.

Б.А. Шулика, А.О. Жемеров

ФАЗЫ РАЗВИТИЯ ВИНОГРАДА В КОНТЕКСТЕ ТИПОВ ПОГОДЫ ПОСЁЛКА ВИСОКИЙ

В статье проанализированы результаты непрерывных фенологических наблюдений за развитием винограда в посёлке Високий в 1994-2013 гг. Доказана возможность успешного выращивания винограда в Харьковском регионе. Определена важность агроклиматических и фенологических наблюдений для выращивания теплолюбивых культур. На основе многолетних наблюдений показано влияние типов погоды и особенностей микроклимата посёлка Високий на развитие винограда.

Ключевые слова: фенологические наблюдения, виноград, типы погодных комплексов.